

2. Лутошкин А.Н. Эмоциональные потенциалы коллектива. – М., 1988.
3. Нісімчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології: Навчальний посібник – К., 2000.
4. Робуль О.М., Семергей Н.В. Технологія виховної діяльності: Навч.-метод. посіб. – Полтава, 2001.

УДК 37.018.1 – 055.1/2

ОСОБЛИВОСТІ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У СУЧАСНІЙ СІМ'Ї

О.Я. Рибалка
(Полтава)

У статті розглядаються особливості статевого виховання в сучасній сім'ї, значення власної статево-рольової поведінки батьків та вплив засобів масової інформації на статево-соціалізацію дітей.

Ключові слова: сім'я, батьки, статево виховання, діти, статево-рольова поведінка, традиції, культура міжстатевих стосунків.

В статье рассматриваются особенности полового воспитания детей в современной семье, значение собственного поведенческого поведения родителей и влияние средств массовой информации на половую социализацию детей.

Ключевые слова: семья, родители, половое воспитание, дети, поведенческое поведение, традиции, культура межполовых отношений.

Article considers some peculiarity of gender education in modern family, significance self gender-role behavior and influence of mass media on the gender socialization of children.

Key words: family, parents, gender education, children, gender-role behavior, traditions, culture of intergender relations.

Зміна життєвих цінностей і пріоритетів українського суспільства неоднозначно вплинула на функціонування сім'ї як інституту виховання підростаючих поколінь. Сучасне життя спричинило до виникнення нових проблем, пов'язаних із втратою таких загальнолюдських цінностей, як сім'я, родина, рід, батьківство, материнство.

Розглядаючи проблему статевого виховання сучасної молоді, необхідно звернути увагу на народні традиції сімейного виховання дітей, адже формування духовно і фізично здорової особистості відбувається саме в сім'ї як головному соціальному осередку виховання. Історично саме родина, з непорушним авторитетом батьків, старших поколінь, високим позитивним потенціалом духовно-моральних цінностей, завжди відігравала визначальну роль у статево-вихованні дітей.

Визначаючи зміст статевого виховання, варто наголосити, насамперед, що серед незаперечних чеснот людини українці споконвіку виділяли ті, які

характеризували її як хорошого сім'янина. Розглядаючи соціальні ролі, що її покликана виконувати людина протягом життя, наші предки усвідомлювали об'єктивну закономірність: будучи насамперед сином чи донькою свого народу, кожен є водночас сином чи донькою певного роду, окремої сім'ї. Сирітство, безрідність споконвіку вважалися величезним нещастям. У той же час належність до хорошого, чесного роду слугувала позитивною рекомендацією, не виправдати яку означало зганьбити себе і рідних. Аналізуючи твори вітчизняних філософів, педагогів, знаходимо серед найсуттєвіших повчань ті, які стосуються ставлення до сім'ї, батьків, подружжя, дітей. Та й народна мудрість донесла до сьогодення чимало міркувань, з яких видно: ставлення українців до сім'ї в усі часи було шанобливим. І, звичайно ж, вихованню дітей у сім'ї надавали великого значення.

Так, ще Володимир Мономах конкретизує своє «Повчання» порадами та вимогами щодо виховання дітей: постійно працювати і не лінуватися; мати шляхетну поведінку; мати чисту душу і худе тіло; поважати старших і підкорятися їм; вчитися добру, добродійності; вміти вести бесіду, під час якої більше думати, ніж говорити; постійно вчитися, міцно запам'ятовувати і повторювати раніше вивчене, водночас і вчитися новому; проявляти самостійність у навчанні тощо.

Подібні підходи до формування особистості наших юних співвітчизників зустрічаємо у творах Г. Сковороди, Т. Шевченка, М. Драгоманова, С. Русової, Б. Грінченка, Х. Алчевської, А. Макаренка, педагогів та громадсько-політичних діячів ХХ століття.

В усі часи серед значущих для людини цінностей одно із перших місць посідала сім'я. Але в сучасному житті це не завжди і не всіма усвідомлюється з достатньою глибиною і відповідальністю. Вчені Т.Говорун, Т. Гурлева, О. Кікінеджи, В.Кравець та інші, вивчаючи проблеми сучасної сім'ї, відзначають зниження її педагогічного потенціалу і престижу сімейних цінностей, збільшення числа розлучень, низьку народжуваність, зростання злочинності в сімейно-побутових відносинах, наявність великої частки молодих батьків, які мають шкідливі звички і, як наслідок, народження в них хворих або з різними вадами дітей, збільшення кількості соціальних сиріт. Проблема соціального сирітства тісно сплітається з проблемою зростання бездоглядності. Дітей залишають, або вони самі йдуть із сім'ї, рятуючись від батьківської жорстокості. В результаті велика кількість дітей знаходиться поза піклуванням батьків і часто не має постійного житла. Як правило, вони потрапляють під вплив злочинних груп, і поведінка цих дітей стає антисоціальною з витікаючими звідси наслідками.

Різкі зміни в економіці, політиці і соціальній сфері негативно позначилися не тільки на матеріальній стороні життя сім'ї, але і на взаєминах між її членами, перш за все – між батьками і дітьми.

По-перше, збільшився розрив між життєвими цінностями різних поколінь. По-друге, дуже часто в сучасній сім'ї духовні цінності замінюються матеріальними. По-третє, спостерігається вплив не виправдано завищених

соціальних вимог. По-четверте, молоді батьки часто не готові до виконання батьківських обов'язків. По-п'яте, в більшості випадків основною причиною створення сучасної сім'ї є небажана вагітність. Крім того, сучасні жінки інколи на перше місце ставлять свою роботу, кар'єру, а потім сім'ю, народження і виховання дітей; материнство для них буває тягарем.

Унаслідок цього зростає напруженість у спілкуванні батьків з дітьми, різко підвищився рівень тривожності дітей. Причин цьому декілька: батьки не мають достатньо часу для виховання своїх дітей у результаті додаткових навантажень на роботі; з іншого боку, батьки не завжди мають достатні знання і не володіють методами впливу для вирішення різних дитячих проблем, особливо тих, що стосуються сфери міжстатевих стосунків і статевої поведінки; не належному рівні стоїть питання статевого виховання в сім'ї та суспільстві.

Про це свідчать і результати анкетування батьків. Було проанкетовано 31 чол. батьків учнів молодших класів, 21 чол. батьків учнів середніх класів, 24 чол. батьків учнів старших класів учнів ЗОШ №12 м. Кременчука. На запитання анкети «Чи розмовляють з Вами діти «від душі», чи радяться з особистих питань?» відповіді батьків: молодших класів *так* – 24, *ні* – 1, *інколи* – 6; середніх класів *так* – 19, *інколи* – 3; старших класів *так* – 19, *ні* – 1, *інколи* – 5. Наступним питанням було: «Чи обговорюєте Ви з дитиною проблеми міжстатевих стосунків?» Батьки учнів молодших класів відповіли: *так* – 18, *ні* – 6, *інколи* – 6; середніх *так* – 12; *ні* – 3; *інколи* – 6; старших класів *так* – 16; *інколи* – 8.

Перші, ще не завжди усвідомлені уявлення про мужність та жіночність, статеві відмінності, несхожі ролі, що їх виконують мати і батько, виникають у дитини в сім'ї, під час спілкування з батьками. Настанови дорослих, їхні індивідуальні особливості, задоволення власною психологічною статтю, самореалізацією у професійній діяльності, взаєминами в сім'ї – ці та багато інших параметрів справляють істотний вплив на ранню статево соціалізацію дітей. Благородство, порядність, доброта, працелюбність та інші прекрасні якості людини формуються, в першу чергу, в дитинстві, в умовах сім'ї і є результатом сімейного виховання [1].

Цілком зрозуміло, що сім'я, як і окремі люди, різняться між собою рівнем культури міжстатевого спілкування, поглядами на взаємини чоловіка і жінки в шлюбі і дошлюбному житті. Можна помітити, що факти статевої «розпусності» дітей здебільшого тісно пов'язані з моральними цінностями батьків, особливо в так званих кризових сім'ях. П'яниця, дебошир батько або мати, яка веде аморальний спосіб життя, – далеко не кращі приклади чоловічої і жіночої поведінки для дітей. Одержані в дитинстві та підлітковому віці, такі еталони «мужності» та «жіночності» нерідко копіюються у всьому подальшому житті. Адже найперше соціальне середовище – сім'я – істотно впливає на формування стійких уявлень, зокрема про рольові функції чоловіка та жінки [4].

Правильне статево виховання дітей необхідне і для створення в майбутньому гармонійних подружніх стосунків – важливого фактора повноцінної сім'ї, розвитку духовності і моральності, високої працездатності і активності у праці, гарного настрою. Сім'я може успішно вирішувати свої пробле-

ми лише у тому випадку, якщо вона заснована на взаємній повазі і любові подружжя, якщо, вступаючи у шлюб, молоді люди готові до взаємодопомоги і рівноправ'я у всіх видах сімейної діяльності, здатні проявляти взаємну чуйність та піклування, а також терпіння і такт у вирішенні протиріч, які можуть виникати у сім'ї, якщо позитивне ставлення до народження дітей та їх виховання – святий обов'язок батьківства[2].

Значну увагу до проблем сім'ї і сімейного виховання виявляв А.С.Макаренко. Головним методом виховання він вважав батьківську вимогу до себе, батьківську повагу до своєї сім'ї, контроль над кожним своїм кроком. «Раніш, ніж ви почнете виховувати своїх дітей, перевірте власну поведінку», –наголошував А.С.Макаренко на важливості власного прикладу [3, 340].

У сучасній сім'ї часто спостерігається знецінення авторитету батька і чоловіка. Він займає периферійне, дистанційне положення по відношенню до дружини і дітей. Останнім часом збільшилася кількість чоловіків, які в шлюбі займають інфантильну, споживацьку позицію, що не може не позначатись на статевому вихованні дітей, особливо синів. У народі кажуть: «Яка хата – такий тин, який батько – такий і син». Тому, мабуть, і виростають наші хлопчики часто інфантильними, не можуть нести моральну і матеріальну відповідальність за благополуччя своєї сім'ї.

Необхідно зазначити, що на сучасному етапі розвитку суспільства гостро стоїть проблема культури міжстатевих стосунків, особливо серед молодого покоління. Свідченням цього є констатоване медичними працівниками швидке розповсюдження ВІЛ-інфекції та венеричних захворювань серед підлітків та молоді, ранній початок статевого життя підлітків, що призводить до небажаної вагітності та пологів, або ж абортів. Актуальною проблемою стає схильність підлітків та молоді до тютюнопаління (особливо серед прекрасної половини), алкоголю, наркотиків і проституції. Відсутність культури міжстатевих взаємин, неготовність до конструктивної взаємодії спричинює велику кількість розлучень серед новостворених пар та значний відсоток неповних сімей, що, в свою чергу, сприяє неповноцінному статево-рольовому вихованню дітей. Науково-популярна література, телевізійні та радіопрोगрами з проблем статі перенасичені пропагандою насильства, сексуальних відхилень, шкідливих звичок. Перекручена інформація з проблем статі, яка подається для дітей, часто провокує їх на ранній початок статевого життя, дошлюбні зв'язки.

Засоби масової інформації більше впливають на статево виховання дітей, ніж батьки. Телевізійні передачі, що стосуються статевої сфери, дуже часто травмують дитячу психіку. Тому батьки мають контролювати те, що дивляться їхні діти і що вони читають, і не соромитися обговорювати з своїми дітьми питання, що стосуються сфери міжстатевих стосунків. Діти повинні отримувати достовірну інформацію саме від близьких людей, а не з сумнівних джерел, або, ще гірше, від «досвідчених» друзів.

В Україні відмічається пропаганда через засоби масової інформації західної системи цінностей, які руйнують традиційні моделі статево-рольової поведінки, включаючи і сімейні. Хто на сьогодні стане заперечувати, що стрімко

збільшується відсоток так званих громадянських шлюбів, які призводять до збільшення кількості самотніх матерів та дезорієнтації статевого виховання дітей у сім'ї. В цьому шлюбі молоді люди не несуть відповідальності за «штучну» сім'ю, не прагнуть до народження і виховання дітей, а живуть разом, щоб задовольняти свої сексуальні потреби. Але ж протягом багатьох століть міжстатеві стосунки визнавалися і схвалювалися тільки в контексті сім'ї чи перспектив її створення.

Сексуальна розпуста має особливо небезпечні моральні наслідки, вплив яких на дитячі душі призводить до втрати природних доброчинностей: ясності розуму, кмітливості, проникливості, – які притаманні дитячій психології. Сексуальна розпуста стає причиною втрати дітьми «радість серця», переживання ними кожної миті як повноти буття, що, власне, і робить дитинство щасливим. Крім того, у дітей можуть виникнути нервово-психічні захворювання і гомосексуальні нахили. Похіть, проникаючи в дитячі душі, призводить до цинізму, агресії, росту згвалтувань та злочинності. Деструктивна статева поведінка подібна до наркотичної залежності і має не менш сумні наслідки для особистості, сім'ї та держави.

Існують дієві способи вирішувати такі проблеми, як підліткова вагітність, дошлюбні статеві зв'язки, венеричні хвороби, неповні сім'ї. Вони перевірені віками. Діти повинні виховуватися в рамках національних і релігійних традицій, у здоровій атмосфері, вільній від порнографії, наркотиків, нецензурщини. На нашу думку, більшість батьків підтримували б програми, які вчили б дітей тому, що інтимні стосунки, як і народження і виховання дітей, повинні мати місце лише в шлюбі.

Більшість педагогів та батьків сьогодні розуміють, що статеve виховання дітей необхідне, але базуватися воно повинне на певних моральних установках, таких, як гідність, порядність, повага до протилежної статі, сором'язливість, цнотливість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Говорун Т., Кікінеджи О. Стать та сексуальність: психологічний ракурс. Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 1999. – 384 с.
2. Лукашук-Федик С.В. Репродуктивна культура особистості: Навчальний посібник. – Тернопіль: Астон, 2004. – 176 с.
3. Макаренко А.С. Твори: В семи томах. –Т.4. –К.: Радянська школа, 1953-1955.
4. Рибалка О.Я. Виховання у підлітків культури міжстатевих стосунків (спецкурс для студентів біологічних факультетів). – Полтава, 2003. – 128 с.